

Het moeizame pad naar democratie

Alphonse Okatende Muambi was in 2006 namens Nederland waarnemer bij de verkiezingen in het door oorlogen geteisterde Congo. In februari verscheen zijn boek met de veelzeggende titel *Democratie kun je niet eten*. Daarin beschrijft hij zijn ervaringen. “Afrika lijdt geen honger, maar lijdt wel aan een verkeerd imago.”

TEKST MONIQUE BROK FOTOGRAFIE SUSANNE MIDDELBERG

Op zijn werkkamer heerst een prettige wanorde van papieren, boeken en krantenknipsels. Alphonse Muambi, sinds 1995 woonachtig in Den Haag, schuift wat spullen opzij, waaronder een boek met voetbalplaatjes van zijn dochter en gaat zitten achter zijn werktafel. Nee, eigenlijk geloofde hij niet in de verkiezingen, opgelegd door de internationale gemeenschap. De weg er naar toe maakte dat de meeste Congolezen in het buitenland wel wisten dat het niet goed zou lopen.

“De rebellen waren aan de macht. Wie een kalashnikov had, mocht aan de onderhandelingstafel plaats nemen. Vreedzame oppositieleiders werden op een afstand gehouden onder auspiciën van de internationale gemeenschap. Ik ben gegaan omdat ik wilde twijfelen aan mijn geloof.”

Technisch gezien waren het mooie, eerlijke verkiezingen, vindt hij terugkijkend. “Maar als waarnemer ben je niet aanwezig op het moment dat de conclusie wordt getrokken wie er gewonnen heeft.”

Euforie en scepsis

Muambi (1968) vluchtte in 1994 als student vanuit Congo naar Nederland. Hij had verschillende baanjes, maar die ene dag dat hij werkte bij een recyclingbedrijf betekende voor hem een keerpunt. Muambi wilde zijn leven in Nederland niet doorbrengen met het sorteren van afval en besloot de lerarenopleiding in Rotterdam te volgen. Aansluitend werkte hij een tijdje in het onderwijs als leraar wiskunde, ‘maar ik ben niet geschikt om me maar met één enkel ding bezig te houden’. Momenteel geeft Muambi lezingen en is hij publicist, tolk en schrijver.

In zijn eerste boek, dat behalve de politieke situatie ook een beeld schetst van het dagelijks leven, beschrijft hij de tegenstelling tussen de euforie in het oosten van Congo en het verzet

in de hoofdstad Kinshasa. “De mensen in het oosten van Congo waren blij met de verkiezingen; de oorlog liep ten einde en ze waren vol verwachtingen over de toekomst. In Kinshasa klonk een ander geluid: de bevolking was zeer sceptisch. Weg met de verkiezingen, weg met de blanken, riepen ze daar. Ik heb me laten meeslepen door de euforie van de mensen in het oosten, maar moet achteraf zeggen dat ze in Kinshasa gelijk hebben gekregen.”

Regering en oppositie

De door de internationale gemeenschap opgelegde democratisering van Afrika werkt volgens Muambi niet. “Vanaf 1990 worstelt Afrika hiermee en sindsdien zijn er vreselijke dingen gebeurd. De democratisering in Afrika leidt tot moorden, verkrachtingen en honger; alles wat wij niet met woorden kunnen beschrijven.”

Muambi is niet tegen democratie, benadrukt hij ten overvloede, maar de confronterende democratie die we hier kennen met een regering en een oppositie, kan Afrika niet zomaar worden opgelegd. “Het grootste deel van de bevolking is onbekend met de cultuur van de vreedzame confrontatie”, betoogt hij. “Als je fouten maakt, zorg je ervoor dat die binnenshuis blijven. Je houdt de boel bij elkaar. Als het aankomt op confrontatie, dan is het ook menens, staan ineens hele wijken en stammen tegenover elkaar. Dat geldt ook voor het campagne voeren. In Congo is dat een soort massavernietigingswapen, synoniem aan haat zaaien. De gewone mensen snappen het niet, terwijl de Afrikaanse elite inspeelt op dat onbegrip en de mensen tracht te misleiden.”

Bovendien wordt democratie voor de bevolking pas interessant als aan de eerste levensbehoeften is voldaan. “Het gaat allereerst om voldoende voedsel, om het recht op leven, om veiligheid, de zekerheid dat je 's avonds kunt inslapen en de vol-

“Congo is een
mozaïek van
alles wat mooi
en lelijk is.”

Alphonse Muambi bij het World Forum Convention Center in zijn woonplaats Den Haag: "Doodzonde dat het North Sea Jazz Festival hier weg is. Die internationale informele sfeer die om het festival hing, maakte mij ieder jaar weer gelukkig"

gende ochtend weer wakker wordt. Die basisbehoeften zijn een voorwaarde, net als goed onderwijs. Je kunt geen democratie bouwen met analfabeten.”

Diamanten en coltan

“De Congolezen moeten stapje voor stapje worden opgevoed in de geest van de democratie,” betoogt Muambi. De internationale gemeenschap moet zijn verantwoordelijkheid nemen, maar heeft volgens hem tegelijkertijd boter op het hoofd. Hij springt op van zijn stoel en pakt van een van de planken aan de muur een glazen potje met kleine grijze korreltjes. Het is coltan, een belangrijke grondstof voor in het westen onmisbare attributen als mobieltjes, computers en mp3-spelers. Het is in zeer grote hoeveelheden te vinden in de Congolese bodem, evenals diamanten en uranium. De economische belangen voor de westerse economieën zijn groot. Daarom heeft de internationale gemeenschap er volgens hem geen problemen mee kredieten te geven aan onverantwoordelijke machthebbers in ruil voor grondstoffen als coltan.

“Het is logisch dat ieder zijn eigen belang verdedigt, maar het is fout als Europa zegt: wij hebben goede bedoelingen met Afrika, maar zij slaan elkaar de hersens in. Wees duidelijk vanuit welke positie je deelneemt aan het proces.”

Optimisme en boosheid

Alphonse Muambi lacht. Hij is niet pessimistisch. In zijn boek beschrijft hij dat Congolezen van nature een optimistisch karakter hebben, hoewel dat optimisme ook wordt veroorzaakt door boosheid omdat Congo zo rijk is en tegelijkertijd zo arm. “Ik wil dat mensen hier weten dat Afrika Europa nodig heeft. Niet voor het geld, maar om samen aan de wereld te bouwen. Ik wil de vertekende visie op Afrika rechtzetten. Natuurlijk zijn die beelden wel ergens op gebaseerd, maar tegelijkertijd zijn ze eenzijdig. Congo is een mozaïek van alles wat mooi en lelijk is. We kunnen niet blijven zeggen dat het allemaal niet lukt, maar zullen het samen moeten doen. We zijn al lang met elkaar getrouwd, Afrika en Europa.”

**Lezers
aanbieding**

Voor lezers van
LEVEN! Magazine korting
op het boek van
Alphonse Muambi

Actienummer: 90161360
Medium: Leven! Magazine
Auteur: Muambi, A.O.
Titel: Democratie kun je niet eten
ISBN: 9789068326956
prijs: € 16,50
Actieprijs: € 14,50
Actieperiode: 01/03/09 t/m 01/06/09
Bon is in te leveren bij de boekhandel

Rijpe Mango

Het is altijd mijn visie geweest om een land te helpen ontwikkelen door te investeren in de handel. Met de bijna oneindige hoeveelheid rijkdommen onder de oppervlakte in grote delen van Afrika is het vreemd dat mensen boven de oppervlakte aan het bedelen slaan. Er moet een omkering komen in de eeuwenoude gedachte dat het geld altijd uit het Westen moet komen – en dan nog in de vorm van hulp.

Een Nederlandse vriend vertelde me dat Afrika heel veel water - putten nodig heeft. Een ander had het over schooltjes die gebouwd moeten worden. Dat is naar mijn mening juist niet wat nodig is. Het zou moeten gaan over zaken doen. Bedrijven die geld investeren in Congo: in alle sectoren. Dat is goed voor de regio, goed voor Afrika en goed voor het Westen. Het zal de emigratie naar het Westen verminderen. Als een gedeelte van het geld in Congo blijft, kan het besteed worden aan het algemeen sociaal economisch belang. Al die waterputverhalen moeten een keer stoppen. Wat wil je met een waterput bereiken in Goma, grenzend aan het enorme Kivumeer?

Als donorlanden op een gegeven moment beslissen de kraan dicht te draaien, zal het moeilijk zijn mensen weer in het arbeidsproces terug te krijgen. Ontwikkelingshulp is goed om een land te helpen zichzelf ook daadwerkelijk te ontwikkelen. Maar niet om het land te helpen alleen maar in ontwikkelingshulp te blijven geloven. ‘Laat blanken maar hulp naar ons sturen,’ klinkt er regelmatig, en dat duidt op het opiumeffect van hulp en de gevolgen voor de houding van een volk. Ik moet denken aan een Congolese wijsheid die weerspiegelt waar het om zou moeten gaan bij ontwikkelingshulp: ‘Iemand die in de schaduw onder een mangoboom zit, heeft nooit in de gaten welke mango rijp is. Degene die van veraf komt, ziet het meteen.’ De westerse ontwikkelingsorganisaties en de Congolese diaspora zouden moeten zijn als degenen die van veraf komen. Zij zien de rijpe mango en schudden de man of vrouw onder de boom wakker. Ze helpen hem om voortaan zelf die rijpe mango te gaan zien en goed te benutten. Zoiets is een lang proces, dat niet onderschat moet worden. Het heeft met investeren in de bewustwording van de man onder de boom te maken. Het is een duurzamer vorm van hulp in vergelijking met het schenken van wat geld voor een waterputproject. Natuurlijk kan het goed zijn om een waterput aan te leggen waar nodig, maar daar moet het niet bij blijven.

Door alle beelden die decennialang worden opgeplakt aan het continent Afrika zien mensen geen rijpe mango meer en wordt Congo met zijn grote reserves aan goud, diamant en andere grondstoffen niet meer beschouwd als een beeldschone vrouw die iedereen graag zou willen veroveren. Huilende kinderen op de rug van de moeder, honger, ziektes, moorden, verkrachtingen, aids, oorlog: dat zijn de beelden die inherent geworden zijn aan Afrika. Afrika als onderontwikkeld continent.

‘Slapen jullie in Congo in bomen?’ vroeg de broer van een vriendin aan mij. De goede man is student aan de universiteit van Leiden.

Afrika lijdt niet van de honger. Het lijdt van zijn imago.

Fragment uit:

Alphonse Muambi, Democratie kun je niet eten. Reisverslag van een verkeizingswaarnemer, KIT Publishers, Amsterdam 2009